

Kariann Vangen Frøystein

Avdelingsleder ved Tverrfaglig laboratoriemedisin og medisinsk biokjemi, Akershus universitetssykehus HF. Bioingeniør med videreutdanning innenfor ledelse på BI og kvalitetsfag i laboratoriet på Høgskolen i Østfold. e-post: Kariann.Vangen.Froystein@ahus.no.

Trude Haga Flatås

Assisterende avdelingsleder ved Tverrfaglig laboratoriemedisin og medisinsk biokjemi, Akershus universitetssykehus HF. Bioingeniør med videreutdanning innenfor ledelse på BI og praksisveiledning innen helse- og sosialfag på Høgskolen i Oslo.

Eva Marie Strand Bergskaug

Seksjonsleder for Prøvetaking, Tverrfaglig laboratoriemedisin og medisinsk biokjemi, Akershus universitetssykehus HF. Helsesekretær med videreutdanning innenfor helseadministrasjon ved Høgskolen Kristiania og ledelse, coaching og arbeidsrett ved Universitetet i Sorost-Norge.

Pilotprosjekt om opplæring av portører i blodprøvetaking på Akershus universitetssykehus

Ti portører på Akershus universitetssykehus (Ahus) har fått opplæring i desentralisert blodprøvetaking. Opplæringen ble gjennomført som et pilotprosjekt våren 2023.

Innledning

På Akershus universitetssykehus (Ahus) er det et pågående arbeid med oppgaveglidningsprosjekter, blant annet på grunn av utfordringer med rekruttering innenfor flere helsepersonellgrupper. I den forbindelse ønsket Infeksjonsmedisinsk avdeling S402 å se på muligheten for om noen oppgaver kunne overføres til andre yrkesgrupper. I dette arbeidet kom det frem at portørtjenesten hadde ledig kapasitet i det tidsrommet sykepleierne på S402 hadde det som travlest. Blodprøvetaking kom opp som en arbeidsoppgave som ville avlaste syke-

pleierne. Tverrfaglig laboratoriemedisin og medisinsk biokjemi (TLMB) har ansvar for desentralisert blodprøvetaking på Ahus, og avdelingen fikk våren 2023 forespørsel fra portørtjenesten om opplæring av portører i blodprøvetaking. TLMB etablerte i samarbeid med HR et pilotprosjekt med varighet fra mars til november 2023 med opplæring av ti portører. Mars og april gikk med til opplæring og stikketrening under veiledning i vår blodprøvetakingspoliklinikk. I mai startet portørene med å ta blodprøver på S402. I denne artikkelen deler vi våre erfaringer fra prosjektet.

Portørene er en helt ny yrkesgruppe med fagbrev, men innehar ikke autorisasjon som helsepersonell, etter Helsepersonellovens § 48 (1). Utdannelsen består av VG1 helse og oppvekst, VG2 helsefagarbeider og avslutter med to år i lære i portørfaget (2). I motsetning til helsesekretærer og sykepleiere, har denne gruppen ingen opplæring i venepunksjon i sin utdanning.

HR vurderte at prosjektet kunne star-

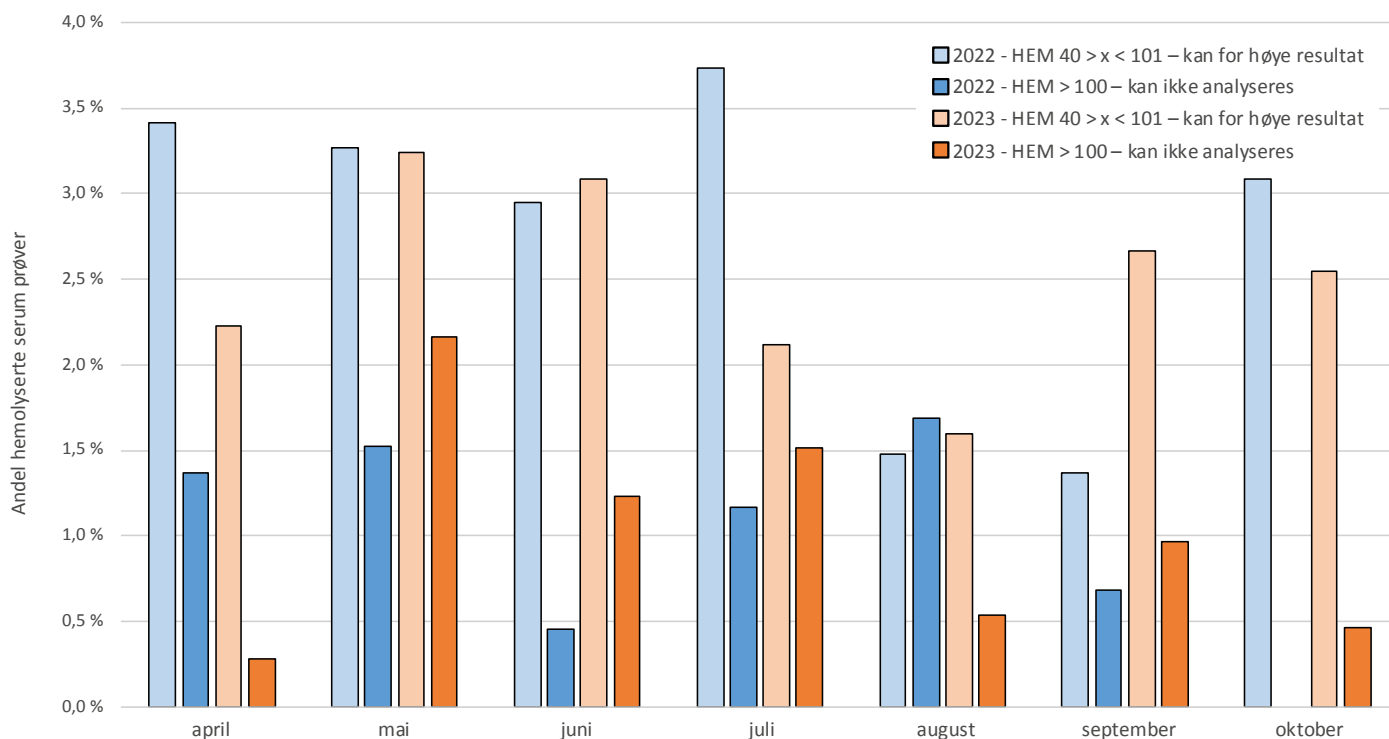
tes opp samtidig som at de ønsket å gjøre en juridisk vurdering av lovligheten av at personell uten autorisasjon kan ta blodprøver.

Opplæring i blodprøvetaking

Ahus innførte desentralisert blodprøvetaking i 2006, og TLMB er ansvarlig for opplæring av alt personale som skal ta blodprøver på sykehuset. Utrulling av desentralisert blodprøvetaking har vært vellykket. Den viktigste årsaken er at laboratoriet har ansvaret for opplæringen, og har kunnet sikre tilfredsstillende kvalitet på blodprøvene ved hjelp av kvalitetsindikatorer og revisjoner ute i klinikken. Fra 2006 har TLMB benyttet to årsverk til opplæring i desentralisert prøvetaking for sykepleiere og helsesekretærer. TLMB har i sin desentraliserte opplæringsmodell (3) tilpasset teori og praktisk undervisning for helsepersonell som har erfaring fra venepunksjon.

For yrkesgruppen portører med fagbrev eller under utdanningsforløp for fagbrev, har det blitt utviklet et spesial-

Andel hemolyserte serum prøver fra S402

FIGUR 1. Figuren viser kaliumanalyser for 2022 og 2023 som har fått resultat med kommentar (Hemolyseindeks (HEM) $40 < x < 101$), og andelen kaliumanalyser som ikke kunne analyseres på grunn av for høy hemolyse (HEM > 100).

lagd teorikurs og etablert en øvingspost for personell uten erfaring fra blodprøvetaking eller innlegging av veneflon. Målet med opplæringen var å gi grunnleggende kunnskap i preanalyse, prøvetakingsutstyr, venepunksjon og stikketeknikk.

Prosjektarbeidet

I både prosjekt- og styringsgruppen var det representanter fra de tre berørte avdelinger, i tre ulike divisjoner, samt fra HR og tillitsvalgte.

Evalueringkriterier

Styringsgruppen utarbeidet følgende evalueringkriterier som skulle følges opp i prosjektperioden:

- Tid brukt på opplæring
- Hemolyse som kvalitetsindikator
- Stikkehjelp
- Tett oppfølging av avvik

- Blodprøvetaking på morgenrunden
- Forsinkelse på andre portøroppdrag
- Sykefravær hos både sykepleiere og portører
- Kvalitativ undersøkelse ved bruk av spørreskjema

Prosjektet ønsket også å få en juridisk vurdering av lovligheten av at personell uten autorisasjon tar blodprøver, og involverte jurist på Divisjon for medisin og helsefag for å få dennes betraktninger rundt saken.

Evaluering av kriteriene

Portørene skulle bistå sykepleierne på S402 med blodprøvetaking på morgenrunden når portørene ellers har få oppdrag.

Tid brukt på opplæring

Det er brukt betydelig mer tid på opp-

læringen av portørene sammenlignet med sykepleiere og helsesekretærer. Ved praktisk opplæring av sykepleiere og helsesekretærer settes det av to til tre timer, og ved opplæring av portørene ble det i utgangspunktet satt av fire timer, noe som ikke var nok for alle.

Hemolyse som kvalitetsindikator

Kalium er en av de hyppigst rekvirerte analysene som er sensitiv for hemolyse, og antall avviste eller kommenterte analyseresultater grunnet hemolyse brukes derfor som en kvalitetsindikator for den preanalytiske fasen, inkludert blodprøvetaking (4,5). Det ble derfor tatt ut statistikk på dette fra S402 fra april til november 2023, som ble sammenlignet med tilsvarende periode i 2022. Tallene viser at det ikke er en vesentlig forskjell mellom 2022 (før prosjektperioden) og i 2023 (under prosjektperioden) (figur 1). ➤

Vi ser at det var en liten økning av prøver som måtte tas på nytt i mai, juni og juli i prosjektperioden, i forhold til tilsvarende måneder året før, men i august var forholdene omvendt. Dette viser at bruk av portører til blodprøvetaking gir liten eller ingen forskjell i kvaliteten når de først har fått opplæring.

Stikkehjelp

TLMB tilbyr stikkehjelp i de tilfeller avdelinger ikke klarer å utføre blodprøvetaking selv. Det føres statistikk over hvilke avdelinger som benytter dette tilbudet hver uke, slik at vi kan bruke informasjonen videre blant annet i opplæringsøyemed. S402 er en avdeling med en pasientgruppe som det ofte kan være vanskelig å ta blodprøver av, og trenger ofte bistand til vanskelig prøvetaking. I prosjektperioden har det ikke vært økning i bruk av stikkehjelp.

Tett oppfølging av avvik

Det er ingen meldte avvik eller HMS-avvik vedrørende blodprøvetaking eller diagnostikk.

Blodprøvetaking på morgenrunden

Blodprøvene som er tatt av portørene er utført i tidsrommet kl. 05:00-08:00. Det er sykepleier som delegerer hvilke blodprøver portøren skal ta. Portørene tar normalt 3-5 blodprøver på 1-1,5 time. Resten av blodprøvene tas av sykepleier. Portørene ga uttrykk for at de hadde kapasitet til å ta flere blodprøver enn det de gjorde.

Sykefravær hos både sykepleiere og portører

Sykefraværet varierer fra måned til måned både hos sykepleierne og portørene. I prosjektperioden kan vi se noe nedgang i begge seksjoner.

Kvalitativ undersøkelse ved bruk av spørreskjema

Det ble utført en spørreundersøkelse for alle involverte portører, som omhandlet deres opplevelse av opplæringen og mestringsfølelse av å utføre blodprøvetaking. Denne ble utført i september og viser at portørene er fornøyde med opplæringen som er gitt, men 50% føler at

de trenger mer mengdetrening for å opprettholde kompetansen og føle mestring.

Sykepleiernes opplevelse følges opp i den årlige undersøkelsen ForBedring (6).

Vurdering av lovligheten av at personell

uten autorisasjon kan ta blodprøver
Jurister fra HR var involvert i både arbeidsgruppe og styringsgruppe, men da vi jobbet med rapporten ble det ønsket at jurist fra Divisjon for medisin og helsefag også skulle komme med sin uttalelse. Jurist ved Divisjon for medisin og helsefag har vurdert lovligheten ved at personell uten autorisasjon kan ta blodprøver og andre lignende oppgaver, men har ikke kommet med en tydelig konklusjon. Det må jobbes videre med å etablere ett rammeverk for oppgavetildeling ved sykehuset. Dette arbeidet ligger ikke til dette prosjektet og må avklares før man eventuelt beslutter at andre yrkesgrupper skal ha opplæring i blodprøvetaking.

Avslutning

I dette pilotprosjektet har vi gjort viktige erfaringer når det gjelder opplæring av andre yrkesgrupper i desentralisert blodprøvetaking. Det vi sitter igjen med er at det er viktig å sikre nok mengdetrening for å opprettholde kompetanse i blodprøvetaking, og at det i tillegg er tidkrevende med opplæring.

Som beskrevet er det brukt betydelig mer tid på opplæringen av portørene, sammenlignet med sykepleiere og helsesekretærer. Hvis det forventes at det skal gis opplæring i desentralisert prøvetaking til andre yrkesgrupper med mindre basiskunnskaper innenfor dette fagområdet, vil det kreve ytterligere opplæringsressurser til TLMB.

I utrulling av desentralisert blodprøvetaking i 2006 var det en forutsetning at nyopplærte sykepleiere og helsesekretærer fikk nok mengdetrening etter opplæringsperioden. Det ble vedtatt at all blodprøvetaking skulle utføres av sykepleiere og helsesekretærer på døgnbasis, nettopp for å sikre tilstrekkelig mengdetrening.

I dette pilotprosjektet ser vi at portørene fikk for lite mengdetrening og tiltak burde blitt satt inn tidligere for å sikre kompetanse og ivaretagelse av mestring.

I etterkant av prosjektet har derfor S402 og portørene i samarbeid lagt til rette for at portørene får mer mengdetrening.

Etter at pilotprosjektet er avsluttet har vi blitt enige om at portørene som har fått opplæring kan fortsette å bistå S402 med blodprøvetaking, inntil en beslutning er fattet rundt rammeverk for oppgavetildeling ved sykehuset. Årsaken er at det er brukt mye tid og ressurser på denne opplæringen og S402 har stor nytte av bistanden i en travel hverdag. Styringsgruppen i dette prosjektet ønsker at portørene som tar blodprøver følges tett opp i tiden fremover og en pågående revisjon i S402 vil bli sluttført innen første halvår 2024. ■

Referanser

1. Helsepersonelloven. 1999. Lov om helsepersonell m.v. av 1999-07-02 nr 64: <https://lovdata.no/nav/lov/1999-07-02-64/> (28.2.2024).
2. Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse. Studier innen portørfag: <https://utdanning.no/utdanningsoversikt/portorfag> (8.4.2024).
3. Akershus universitetssykehus. Opplæringsplan av helsepersonell i blodprøvetaking av voksne. EQS ID 24003: <https://eqs-ahus.ad.ahus.no/index.pl?pid=ahus&DocumentID=24003> (12.3.2024).*
4. Norsk forening for medisinsk biokjemi. Metodebok. Kalium, P: <https://metodebok.no/index.php?action=topic&item=od1754ea656512219f19> (10.11.2021).
5. Norsk forening for medisinsk biokjemi. Metodebok. Prøvetaking og -håndtering. <https://metodebok.no/index.php?action=topic&item=9c375df49fef5dccc1cbf> (11.10.2021).
6. Helse Sør-Øst. ForBedring: <https://www.helse-sorost.no/forbedring> (17.1.2023).

* Dokumentet kan fås ved henvendelse til korrespondende forfatter.